

CEZA YARGILAMASINDA HUKUKA AYKIRI ŞEKİLDE ELDE EDİLEN DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU

(Problem of Evaluation of Unlawfully Obtained Evidences in Criminal Prosecution)

Dr. Fatih ÖZKUL¹

ÖZ

Ceza yargılamasında amaç maddi gerçeğe ulaşmaktır. Bu doğrultuda yargılamada her türlü delilden faydalanılabilir. Ancak hukuk devleti ilkesinin gelişimi, uluslararası sözleşmelerin artan fonksiyonları ile birlikte bu ilkedен kısmen vazgeçilmiştir. Artık mevcut kanıtların hukuka uygun bir şekilde toplanmış, akla uygun, kabul edilebilir ve olayla ilgili olması gerekmektedir. Çalışmada hukuka aykırı deliller konusu ceza yargılaması kapsamında ele alınmıştır. Bu kapsamda öğretilerdeki görüşlere, çeşitli ülke uygulamalarına, Yüksek Mahkemelerin kararlarına değinilmiş ve mevcut hukuk sistemimiz açısından bir sonuca ulaşmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Delil, hukuka aykırı delil, delillerin toplanması, delillerin değeriendirilmesi, hukuk devleti.

ABSTRACT

The purpose in criminal proceedings is to reach material truth. In this respect, all kinds of evidence are used in the proceedings. However, the development of the rule of law, increasing functions of international contracts, this principle is partly abandoned from the beginning. Now the existing evidence needs to be collected in accordance with the law. This article is taken with the illegal evidence in the scope of criminal procedure law. In this context the present views of the doctrine, the practices of various countries and the decisions of the High Courts have been touched upon and a result has been sought for our country.

Keywords: Evidence, unlawful evidence, collection of evidence, evaluation of evidence, rule of law.

1 Yargıtay Cumhuriyet Savcısı ♦ fatih4567@hotmail.com

GİRİŞ

Ceza muhakemesi hukukunda delil serbestliği ilkesi² kabul edildiği için, hâkim kural olarak maddi gerçeği ulaşabilmek amacıyla her türlü delilden faydalanabilir.³ Ancak yine de başvurulacak olan delillerin birtakım özellikleri olması gereklidir.⁴ Örneğin elde edilen deliller her şeyden önce akla uygun, olayla ilgili ve ceza yargılamasında kullanılabilircek hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş olmalıdır.⁵

Mevzuatımıza baktığımızda hukuka aykırı delilin tanımının yapılmadığını, konuyu karşılayan değişik kavramların kullanıldığı görülmektedir. Keza Anayasa'nın 38/6. maddesinde⁶ (ileride değinileceği üzere, kanaatimizce kurumun özüne uygun düşmeyecek biçimde) "*kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular*", 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun⁷ (CMK) 206/2. maddesinde "*kanuna aykırı olarak elde edilmiş delil*", 230/1. maddesinde ise, "*hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller*" terimlerinin kullanıldığını görmekteyiz. Yine CMK'nın 288. maddesinde hukuka aykırılık, "*bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması*" şeklinde tanımlanarak temyiz nedenleri arasında sayılmıştır.

- 2 Delil serbestliği kavramı hakkında bkz., DONAY Süheyl, **Ceza Yargılama Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 54, ("*Ceza Muhakemesi*"); YAŞAR Osman, **Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu**, C.II, Ankara, 1998, s. 1559-1561; KUNTER Nurullah/ YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s.1325, ("*Ceza Muhakemesi*"); BYRAN A. Garner, **Black's Law Dictionary**, West Group, St. Paul Minnesota, 2010, s. 499.
- 3 KANTAR Baha, **Ceza Muhakemesi Usulü**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946, s. 137, ("*Ceza Muhakemesi*"); EREM Faruk, **Ceza Usulü Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:181, Ankara, 1964, s. 316, ("*Ceza Muhakemesi*"); BAKICI Sedat, **Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2000, s. 226.
- 4 ERMAN Sahir, **Hukuka Aykırı Deliller**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 1995, s. 222-223, ("*Ceza Muhakemesi*").
- 5 BYRAN A. Garner, **A. Handbook of Criminal Law Terms**, West Group, Minnesota, 2000, s. 238; KAYMAZ Seydi, **Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 247, ("*Ceza Muhakemesi*"); ERYILMAZ Ali, **Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil**, Hukab Yayınları, Ankara, 2013, s. 24-31, ("*Ceza Muhakemesi*"); TANER, M. Tahir, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 128, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1955, s. 154, ("*Ceza Muhakemesi*"); GEDİK Doğan/TOPALOĞLU Mahir, **Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 39, ("*Ceza Muhakemesi-Ceza Hukuku*"); CENTEL Nur/ZAFER Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s. 226, ("*Ceza Muhakemesi*").
- 6 Aslında bu hükmün Anayasada yer almasına gerek olup olmadığı tartışmalıdır. Anayasa koyucu, madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS) uyum gereği bu hükmü Anayasaya koymuştur. 2001 tarihli Anayasa değişikliği için bkz., 4709 sayılı Yasa, 17.10.2001 gün ve 24556 mükerrer sayılı Resmî Gazete.
- 7 17.12.2004 gün, 25673 sayılı Resmî Gazete.

Anayasamızca hüküm altına alınan ve Cumhuriyetin niteliklerini tanımlayan 2. maddede, Devletimizin bir hukuk devleti⁸ olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti ilkesi, devletin bütün işlemlerinin hukuka uygun olmasını gerektirdiği gibi, yargılama faaliyetinde uygulanacak araçların da hukuka aykırı olmamasını zorunlu kılar.⁹ Her ceza muhakemesi hukuku kitabında, muhakemenin amacının maddi gerçeğe¹⁰ ulaşabilmek ilkesi olduğu yazılıdır; ancak hukuk devleti ilkesinin gelişimi, uluslararası sözleşmeler neticesinde ülkelerin azalan egemenlik hakları¹¹ göz önüne alındığında, artık maddi gerçeğe her ne pahası ile olursa olsun ulaşamayacağı da anlaşılmış ve ceza muhakemesinde, özellikle temel hak ve özgürlükleri koruyabilmek amacıyla delil serbestliği ilkesine bazı sınırlamalar getirilmiştir.¹² Delil elde etme hususunda getirilen bu sınırlamalara delil elde etme yasağı, söz konusu delillerin hüküm aşamasında değerlendirilmemesi ise delil değerlendirme yasağı olarak adlandırılabilir.¹³ Yargıtay'ın önüne gelen temyiz taleplerinin büyük bir çoğunluğunda, hukuka aykırı olarak toplanan delillere dayanılarak mahkûmiyet hükümleri kurulduğu gerekçesiyle, yerel mahkeme kararlarına karşı kanun yollarına başvurulduğu görülmektedir.

Çalışmamızda, delil elde etme ve değerlendirme yasağının belli sınırlar dâhilinde kabul edilmesinin, hukuk sistemimize getireceği katkılar üzerinde duracak ve yasağın mutlak kabulünün doğuracağı problemleri gözler önüne sermeye çalışacağız. Bu doğrultuda, ilk bölümde konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, genel bilgilerle birlikte hukuka aykırılık

-
- 8 1961 Anayasası döneminde, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş her türlü delilin, kanun düzeyinde bir düzenleme olmasa bile hukuk devleti ilkesi ve Anayasanın bağlayıcılığı gereği değerlendirilmemesi gerektiğine ilişkin görüş için bkz., ARASLI Oya, **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C. Anayasasındaki Düzenlenişi**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1979, s. 239, ("Anayasa Hukuku").
- 9 ÜNVER Yener/HAKERİ Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s. 634.
- 10 Maddi gerçeğin kapsamı hakkında bkz., ÖZGEN Eralp, **Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 231, Ankara, 1968, s. 3, ("Ceza Muhakemesi").
- 11 Sınırlı egemenlik konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., HAKYEMEZ Yusuf Şevki, **Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, ("Kamu Hukuku").
- 12 YURTCAN Erdener, "Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Delillere Dayanma Yasağı", **Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1998, s. 519. Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin konuya örnek olan bir kararı "...yapılan araştırma ve soruşturma mutlak ve sınırsız değildir. Bu etkinlikler sırasında kişisel ve/veya toplumsal değerlerin korunması zorunludur" şeklindedir. Bkz., Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 1994/7351 E., 1994/7693 K., KT. 04.10.1994, **Yargıtay Kararları Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 9, Ankara, Eylül, 1005, s. 1477.
- 13 ÖZTÜRK Bahri, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 249-252, ("Ceza Muhakemesi"); ÖZBEK Veli Özer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 673-674, ("Ceza Muhakemesi").

ve delil kavramlarını açıklayacağız. İkinci bölümde hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi hususundaki yaklaşımları, karşılaştırmalı hukuk verilerini de göz önüne alarak inceleyeceğiz. Üçüncü bölümde Türk Hukuku'ndaki durumu değerlendirecek ve önceki bölümlerde sunulanlardan yola çıkarak bir sonuca ulaşmaya çalışacağız.

I. TEMEL BİLGİLER, TERİM VE TANIMLAR

A. Ceza Yargılamasının Amacı

Ceza yargılamasının en öncelikli amacı, toplum düzenini bozan bir suçun işlenip işlenmediğini, eğer işlendi ise kim tarafından işlendiğini açığa çıkarmaktır.¹⁴ Bu araştırma, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması olarak ifade edilmektedir.¹⁵ Bir devletin en önemli görevlerinden birisi güvenliği sağlamaktır; bu sebeple ceza yargılamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, faillerin cezasız kalmamaları, kamu ve toplum düzeni için hayati önem taşımaktadır. Diğer taraftan, suç işlemeyenlerin cezalandırılması da bir o kadar toplumsal barışı ve hukuk düzenine olan inancı zayıflatacaktır.¹⁶ Yine, modern demokrasilerin geldiği aşamada, maddi gerçeği araştırma mutlak ve sınırsız bir şekilde değil, sanığın kişisel değerleri korunarak, ancak hukuk kuralları içinde kalınarak yapılabilir.¹⁷ Ülkelerin ceza yargılama sistemlerine getirdikleri delil araştırma ve değerlendirmeye ilişkin yasakların asıl sebebi bu yaklaşımdır.¹⁸

B. Delil Kavramı

Ceza yargılaması suçun işlenmesinden sonra yapıldığı için, hâkim bundan önceki evreyi incelemeli, bir anlamda geçmişte yaşananları

14 TOSUN Öztekin, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*, C.1, Genel Kısım, İstanbul, 1984, s. 38, ("Ceza Muhakemesi"); SELÇUK Sami, *Karşı oylarım*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 158, ("Derleme").

15 ŞAHİN Cumhur, *Ceza Muhakemesi Gazi Şerhi*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s. 42, ("Ceza Muhakemesi"); Yargıtay, konuyu detaylıca incelediği örnek bir kararında, ceza yargılaması hukukunun amacının, "yargılamanın hangi aşamasında olursa olsun" maddi gerçeğin bulunması olduğunu belirtmiştir. Bkz., Ceza Genel Kurulu kararı, 1991/4 E., 1991/227 K., KT., 07.19. 1991.

16 ÇINAR Ali Rıza, "Hukuka Aykırı Kanıtlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.55, Ankara, 2004, s. 33.

17 TOROSLU Nevzat/FEYZİOĞLU Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s. 5, ("Ceza Muhakemesi"); ÜNVER Yener/HAKERİ Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 623-632, ("Ceza Muhakemesi").

18 YURTCAN Erdener, *CMUK Ceza Yargılaması Hukuku 1992 Değişiklikleri*, İstanbul, 1993, s. 37, ("Ceza Muhakemesi"); YURTCAN Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 278-284, ("Ceza Muhakemesi").

araştırmalıdır.¹⁹ Söz konusu araştırmaların yapılması sırasında yargıç ispat ya da delil olarak adlandırılan araçlara başvurmak zorundadır.²⁰ Bu doğrultu da, suçun işlenip işlenmediğinin araştırılmasında yararlanılan her türlü kaynak karşımıza delil olarak çıkabilir.²¹ Ceza yargılamasında biçimsel delil yöntemi kabul edilmediği için, hukuka uygun olarak elde edilmiş olan her şey ispat aracı olarak kabul edilebilir.²² Delil, geçmişte kalan olaylar hakkında olduğu için nedensellik bağı ile hâkimi aydınlatmalı, dolaylı ya da doğrudan yargılamaya ilişkin suçla ilgili olmalıdır, aksi hâlde ceza yargılamasına konu olması mümkün değildir.²³

C. Hukuka Aykırılık Kavramı

Hukuka aykırılık, uyumsuzluğa konu eylemin hukuk düzenince tanınmaması, uygun bulunmaması, hukukça korunan hak ve yararlar aykırı olması anlamına gelir.²⁴ Burada hukuka aykırılığın yasaya aykırılıktan daha geniş bir kavram olduğu, dolayısıyla evrensel hukuk ilkelerini de kapsadığı gözden uzak tutulmamalıdır.²⁵ Ceza hukukunda hukuka aykırılık, fiilin hukuk düzenine uygun bulunmamasıdır. Bir fiil hukuka aykırı olduğunda sadece ceza hukukuyla değil, tüm hukuk düzeniyle çelişir hâle gelmektedir.²⁶

Hukuka aykırılık tüm hukuk düzenine aykırılık sayılsa da ceza yargılaması hukukunda hukuka aykırılığın sınırlarını belirleyebilmek,

-
- 19 ÖZTEKİN Tosun, *Özel Hayatın Gizliliği, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu*, İstanbul, 1977, s. 433-434, (“Ceza Hukuku”); TAŞKIN Mustafa, *İletişimin Denetlenmesi*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, s. 185, (Ceza Muhakemesi).
- 20 GÖKCEN Ahmet/ALAŞAHİN Mehmet Emin/ÇAKIR/Kerim, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 310-312; TOSUN, s. 706.
- 21 BİRTEK Fatih, *Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 292-294, (“Ceza Muhakemesi”); TOSUN, 1984, s. 707.
- 22 CENTEL Nur/ZAFER Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, 2003, s. 5, (“Ceza Muhakemesi”).
- 23 HAFIZOĞULLARI, Zeki, “Hukuka Aykırı Suretle Elde Edilen Deliller Meselesi”, *Yeni Türkiye*, Yargı Reformu Özel Sayısı, Yıl.2, S. 10, 1996, s. 638.
- 24 KUNTER Nurullah, *Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi*, İstanbul, 1949, s. 77, (“Ceza Hukuku”); KATOĞLU Tuğrul, *Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 36-37, (“Ceza Hukuku”). AYM bir kararında, “Hukuka aykırılık en başta milli hukuk sistemimiz içinde yürürlükteki tüm hukuk kurallarına aykırılık anlamına gelir. Bu çerçevede içinde, Anayasaya usulüne uygun olarak kabul edilmiş sözleşmelere, kanunlara, kanun hükmünde kararnamelere, tüzüklere, yönetmeliklere, içtihadı birleştirme kararlarına ve teamül hukukuna aykırı uygulamaların tümü hukuka aykırılık kavramı içerisinde yer alır.” AYM 1999/2 E., 2001/2 K., KT., 22.06.2001, www.anayasa.gov.tr, (Erişim tarihi, 15.02.2017).
- 25 ÜNVER Yener/HAKERİ Hakan, 2011, s. 635.
- 26 DEMİRBAŞ Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 2002, s. 221, (“Ceza Hukuku”); DÖNMEZER Sulhi, *Genel Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul, 2003, s. 144, (“Ceza Hukuku”).

elde edilen delillerin hangi durumlarda hukuka aykırı olarak elde edilmiş olduğunu tespit edilebilmesi açısından önem taşımaktadır.²⁷ Hukuka aykırı kanıtlar çalışma konumuzda ispat hukukunu ilgilendirmektedir. Ceza yargılaması sistemlerinde, delillerin kendisi ve elde edilmeleriyle ilgili birçok sınırlama ve yasaklar getirilmiştir.²⁸ Ayrıca hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller ile ilgili denetimin kanun yolu aşamasında da yapıldığı, kararın bozulmasında gözetildiği bu sebeple ayrı bir öneme sahip olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.²⁹

II. HUKUKA AYKIRI DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLAR VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTAKİ DURUM

Esas itibariyle delil yasaklarının amacının ne olduğu veya ne olması gerektiği hususunda iki temel görüş mevcuttur.

A. Katı Yaklaşım

Bu düşünceyi savunanlar, hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olan delillerin yargılamada hiçbir şekilde kullanılmaması gerektiğini düşünmektedir.³⁰ Söz konusu görüşün en büyük dayanağı kolluk güçlerini hukuka aykırı delil elde etme isteğinden vazgeçirmektir; ancak bu şekilde kolluk görevlileri tekrar hukuka aykırı yöntemlere başvurmaktan kaçınabilir.³¹ Adı geçen yaklaşımda hukuka aykırılığın niteliği, ihlal edilen hakkın önemi, suçun ağırlığı, delilin değerlendirme dışında tutulması bakımından bir önem taşımamaktadır; amaç şüpheli

27 ŞEN Ersan, *Türk Ceza Yargılaması Hukuku'nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, İstanbul, 1998, s. 11, ("Ceza Muhakemesi").

28 MERAN Necati, *Ceza ve Hukuk Davalarında Yasak Delil*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 294-295; SOYASLAN Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 476-477, ("Ceza Muhakemesi").

29 KESKİN Serap, *Ceza Muhakemesinde Temyiz Nedeni Olarak Hukuka Aykırılık*, İstanbul, 1997, s. 36, ("Ceza Muhakemesi"); ERDENER Yurtcan, *CMUK Şerhi*, İstanbul, 2000, s. 743, ("Ceza Muhakemesi").

30 KOCA Mahmut, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", *Ceza Hukuku Dergisi*, Yıl.1, S.2, İstanbul, Aralık 2006, s. 224; ŞEN Ersan, "Ceza Yargılama Süreci", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 97, Ankara, 2011, s. 270; İÇEL Kayıhan, "Sorgulamada Hukuka Aykırılık ve Sonuçları", *Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*, İstanbul, 1998, s. 121-127, ("Ceza Muhakemesi"); ERDEM Mustafa Ruhan, *Gizli Soruşturmacı Tedbirleri*, Ankara, 2001, s. 370, ("Ceza Muhakemesi").

31 CAENEGEM William Van, *New Trends in Illegal Evidence in Criminal Procedure: General Report-Common Law, (Conference Paper)*, 2007, <http://epublications.bond.edu.au/law-pubs/223/s.6>, (Erişim tarihi, 11.01.2017); ŞAHBAZ İbrahim, *İletişimin Denetlenmesi ve Delil Yasakları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 155, ("Ceza Muhakemesi").

veya sanığın kişisel haklarının korunmasından ziyade kolluk güçlerinin hukuka aykırı davranmasını önlemektir.³²

B. Esnek Yaklaşım

Bizim de katıldığımız söz konusu yaklaşım uyarınca delil yasaklarının getiriliş amacı, insan hakları ile temel hak ve hürriyetleri korumak,³³ adil yargılanmayı gerçekleştirebilmektir.³⁴ Dolayısıyla, delilin hukuka aykırı olması, kendiliğinden delilin değerlendirme dışında tutulmasına sebep olmaz.³⁵ İşkence, kötü davranma, aldatma gibi kişinin temel haklarını ihlal eden ve irade serbestisini kaldıran yöntemlerle elde edilen deliller

32 KOCA Mahmut, "Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı", *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. IV, S. 1-2, 2000, s.11-19; ÖZTÜRK Bahri, *Delil Yasakları*, İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s.9-10, ("Ceza Muhakemesi"); ÖZEK Çetin, "Hukuka Aykırı Davranmanın Mazereti Olamaz", *Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1999, s. 42; GÖDEKLİ, Mehmet, "Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, S.65, Ankara, 2016, s. 1824-1835; EVİK Ali Hakan, "Yasak İfade Alma Yöntemleri ve Önlenmesi", *Legal Hukuk Dergisi*, Yıl.2, S. 23, İstanbul, 2004, s. 3153.

33 KAYMAZ, 1997, s. 249-252.

34 Adil yargılanma dendiği zaman, akla ilk gelen AİHS'nin 6. maddesi olduğu için, konuya bir de bu noktadan bakılmasında fayda vardır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde (AİHS) hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) göre, bir delilin yargılamada delil olarak değerlendirilmesi veya değerlendirilmemesi esas itibarıyla Mahkemenin denetimi dışındadır. Eğer yargılamayı bütün olarak adil olmaktan çıkarmamışsa, yargılamada hukuka aykırı bir delilin değerlendirilmiş olması, örneğin delilin ilgili Devletin mevzuatına aykırı biçimde elde edilmiş olması Sözleşmenin 6. maddesinin ihlali olarak kabul edilmemektedir. Mahkemeye göre bir delilin türünün, örneğin iç hukuk açısından hukuka aykırı elde edilmiş delillerin kabul edilebilir olup olmadığına karar vermek Mahkemenin işi değildir. Önemli olan; delil elde edilmesi yöntemi dâhil yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığıdır. Ancak, burada üzerinde durulması gereken husus, AİHM'nin hukuka aykırı bir delilin adil yargılanma hakkını ihlal edip etmediği konusunda her zaman geçerli olan temel bir ölçüt getirmemiş olması, önündeki somut davanın niteliğine göre karar vermesidir. Mahkeme, her somut olayda farklı kriterlere başvurabilmektedir. Bu kriterler sanığın savunma hakkına saygı gösterilip gösterilmediği, iç hukukta ihlal edildiği iddia olunan kuralın niteliği ve ihlalin ağırlığı, hukuka aykırı delil toplamaya karşı etkili bir mekanizma olup olmadığı, delilin ispat niteliği, başka delille desteklenip desteklenmediği, davanın sonucu üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olup olmadığı şeklinde özetlenebilir. Buna karşılık AİHM, AİHS'nin 6. maddesinin 1. fıkrasında yazılı olan, aleni yargılanma hakkının ihlal edilerek veya tarafsız yargılanma hakkının ihlali ile Sözleşmenin 3. maddesinde yer alan işkence ve insanlık dışı muamele sonucu elde edilen delillerin yargılamayı adil olmaktan çıkaracağına hükmetmektedir. Bkz., YILDIRIM Akif (Hazırlayan), *Bireysel Başvuruda Ceza Yargılamasını İlgilendiren Kararlar*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2017, Ankara, s. 150-156. Örnek karar için ayrıca bkz., Gafgen/Almanya, Başvuru No: 22978/05. 1. 6.2010, pg.163, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları*, 20 Seçme Karar, Ankara 2011, s. 45; ŞENOL, 2015, s. 194-196.

35 ÖZTÜRK Bahri, "CMUK Reformu ve Delil Yasakları", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.4, S.1-2, 1994, s. 45-46.

değerlendirme dışında tutulacaktır.³⁶ Bunun dışındaki durumlarda ise hâkim, her somut olayda suçun aydınlatılmasındaki menfaat ile delilin elde edilmesi sırasında sanığın ihlal edilen hakkı arasında bir tartım (kıyaslama) yapacak ve söz konusu delilin yargılamada kanıt olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği yönünde bir karar verecektir.³⁷

C. Karşılaştırmalı Hukuktaki Durum

1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesine ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamakta, uygulama Yüksek Mahkemenin kararlarıyla şekillenmektedir. Yüksek Mahkemenin de, konuyu olay bazında incelediği ve sorunu yarar dengesi ile çözdüğü söylenebilir.³⁸ ABD'de, polis hukuka aykırı yöntemlerle elde etmiş olduğu delillerin değerlendirme dışında tutulmasıyla, çabası boşa giden polisi, tekrar hukuka aykırı yöntemlerle delil elde etme isteğinden alıkoyacağı umulmaktadır.³⁹ Bu yaklaşımın sonucu olarak, her türlü hukuka aykırılık durumunda deliller değerlendirme dışında tutulabilmekte, yani mutlak bir değerlendirme yasağı doğmakta, bu da suçluların cezasız kalmasına sebep olabilmektedir.⁴⁰ Basit hukuka

36 BIÇAK, Vahit, "Usulsüz Olarak Elde Edilen Delillerin Akıbeti: Katı ve Esnek Yaklaşımlar", *İnsan Hakları Yıllığı*, C.17-18, S.1, TODAİ Yayınları, Ankara, 1997, s. 248-249.

37 ÖZTEKİN Tosun, *Ceza ve Medeni Muhakeme Hukuku Açısından Hukuka Aykırı Yöntemlerle Edilmiş Delillerin İspat Kuvveti*, İstanbul, 1976, s. 19-20; ŞENOL Cem, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller*, İstanbul, 2015, s. 168-178, ("Ceza Muhakemesi").

38 Esasen hukuka aykırı deliller kavramının Amerikan Hukuku kaynaklı olduğu söylenebilir. Amerikan Yüksek Mahkemesi 1964 yılında verdiği bir kararında (Miranda Kararı), sanığa hakları anlatılmadan yapılan sorguda elde edilen delillerin yargılamada kullanılamayacağına karar vermiştir. CULS (LII), "Miranda v. Arizona", No. 759, 384 U.S. 436, 13 June 1966, <http://www.lawcornell.edu/supremecourt/text/384/436>. Kavram, Kara Avrupa'sı Devletleri hukukuna daha sonraki zaman diliminde pozitif norm olarak, kişinin temel hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla girmiştir. Bkz., SOYASLAN Doğan, "Hukuka Aykırı Deliller", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.VII, S. 3-4, Aralık 2003, s. 15-16; KOCA, 2000, s. 117.

39 Örneğin, 1936 tarihli Brown v. Missipi davasında, "çivili kemerle devamlı dövülen" sanığın ifadesi geçerli sayılmamıştır. CULS (II), "Brown et al. V. State of Missisipi", 297 U.S. 278 (56 S. Ct. 461,80 L.Ed. 682), 17 February 1936, <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/297/278>. GROSS Hyman, *Privacy – Its Legal Protection*, New York, 1964, s.83; GROSS Hyman, *Privacy-Its Legal Protection*, New York, 1964, s. 78; ÖZTEKİN, 1976, s. 34-39; ŞEN, 1998, s. 102.

40 LABELL Shellie, *The Exclusionary Rule: A Comperative Analysis*, 2013, <http://www.academia.edu/84992800/The-Exclusionary-Rule-A-Comperative-Analysis-by-Shellie-Labelle>, s. 3-7 (Erişim tarihi, 01.02.2017); ÖZTÜRK, *Delil Yasakları*, s. 9-10; ŞENOL, s. 126-132.

aykırılık hâllerinde dahi⁴¹ delillerin değerlendirme dışında tutulması ve işlenen suçların cezasız bırakılması toplumda ciddi eleştirilere neden olduğundan,⁴² hukuka aykırı delillerin mutlak şekilde değerlendirme dışında tutulmasına istisnalar getirilmiştir.⁴³

Getirilen ilk istisna iyi niyet istisnası olarak adlandırılmaktadır. Eğer polis iyi niyetle hareket etmiş ve delilleri kasten hukuka aykırı olarak toplamamışsa, kastı bu amaca özgülenmemişse, delillerin hukuken değerlendirilebilir nitelikte oldukları kabul edilir.⁴⁴ Örneğin, rıza üzerine yapılan aramada, rıza gösteren kişi bu yöndeki iradesini açıklamaya ehil değilse ve polis de bu durumu bilebilecek durumda değilse, elde edilen delil iyi niyet kapsamında değerlendirilmekte ve yargılamada kullanılmaktadır. Bir diğer istisna da, delilin hukuka uygun olarak elde edilmesinin kaçınılmaz olması durumudur.⁴⁵ ABD hukukunda, hukuka aykırı deliller aracılığıyla elde edilen diğer tali

- 41 Örneğin, Federal Yüksek Mahkeme, uyuşturucu ticareti ile ilgili bir davada (United States v. Leon), aranan uyuşturucunun, arama izni verilen yerin dışında bulunmasıyla elde edilen delillerin yargılamada kullanılabilineceğine hükmetmiştir. Mahkemeye göre, polis, uyuşturucunun bulunduğu yere ilişkin arama izni istemiş olsaydı bu izin zaten verilecekti, dolayısıyla uyuşturucunun bulunduğu yer de arama izni kapsamında sayılmalıdır. BIÇAK Vahit, "Infringement of Procedural Rights", *Turkish Yearbook of Human Rights*, Vol. 17-18, 1995-1996, s. 101.
- 42 LABELL, s. 8. Suçluların cezasız kalmasının toplumsal endişe doğuracağı ve bu sebeple, mutlak delil yasağının kabul edilmemesi gerektiğine ilişkin örnek karar için bkz., (United States v Leon, 468 US 897, at 907 (1984). OGISO Ryo, *The Exclusionary Rule in Criminal Procedure: A Comparative Study of the English, American, and Japanese Approaches*, Amicus Curiae, 2001, http://sas-space.sas.ac.uk/id/eprint/3736_s.29_, (Erişim tarihi, 01.02.2017)
- 43 Söz konusu istisnalar iyi niyet istisnası, delilin hukuka uygun olarak ele geçirilmesinin kaçınılmaz olması durumunda öngörülen istisna ve zararsız hata istisnası olarak isimlendirilmiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. A. JACKSON Heather, Arizona v. Evans: "Expanding Exclusionary Rule Exceptions and Contracting Fourth Amendment Protection", 86, *Journal of Criminal Law and Criminology* (1995-1996), s. 1204-1208.
- 44 İyi niyet istisnasının kabul edilmesine yol açan Yüksek Mahkeme kararı (United v Leon davası) şu şekilde gelişmiştir: Hâkim, uyuşturucu madde ticareti yapıldığı iddiasıyla ilgili olarak iki ev ile bir arabada arama kararı vermiş ve iddiaya konu uyuşturucu maddeler de bulunmuştur. Daha sonra ilk derece mahkemesi, arama kararı verildiği sırada makul şüphe bulunmadığı gerekçesiyle aramayı hukuka aykırı bulmuş ve elde edilen delilleri değerlendirme dışı tutmuştur. Bir üst mahkemenin de aynı yönde karar vermesi üzerine uyuşmazlık Yüksek Mahkemenin önüne gelmiştir. Yüksek Mahkeme kararında, tarafsız olan bir hâkim tarafından verilen karar üzerine, polis tarafından iyi niyetle yapılan işlem sonucu elde edilen delillerin, değerlendirme dışı tutulmaması gerektiğine hükmetmiştir. Bkz., BIÇAK, 1997, s. 36; KOCA, 2006, s. 118-119.
- 45 Yüksek Mahkemenin önüne gelen kasten öldürme suçu ile ilgili bir davada olay şu şekilde gelişmiştir: Polis şüphelinin ifadesini müdafî bulundurmaksızın almış, şüpheli ise ifadesinde öldürdüğü kişiyi ve cesedin bulunduğu yeri söylemiştir. Yüksek Mahkeme, cesedin bulunduğu sırada zaten çok sayıda görevli ve olay yerindeki vatandaşın cesedin çok yakınında araştırma yaptığını, dolayısıyla cesedin her hâlükarda hukuka uygun olarak bulunacağını kaçınılmaz olduğu gerekçesiyle, elde edilen delilin değerlendirilmemesi gerektiğine ilişkin itirazı kabul etmemiştir. Bkz., ŞENOL, 2015, s. 147.

deliller, “zehirli ağacın meyvesi” olarak nitelendirilmiş ve yargılamada kullanılmasına cevaz verilmemiştir.⁴⁶

2. Almanya

Almanya’da hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin değerlendirilme dışında tutulmasının en önemli amacı, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini koruyabilme düşüncesidir.⁴⁷ Bu sebeple, teknik anlamda hukuka aykırılık, delilin de otomatik olarak değerlendirme dışında tutulmasına yol açmamaktadır.⁴⁸ Federal Mahkeme, hukuka aykırılığın denetlenmesinde bir “haklar alanı” oluşumu geliştirmiştir. Bu yaklaşımda, delilin elde edilmesinde sanığın hakları önemli ölçüde ihlal edilmişse, söz konusu delil hükme esas alınmamalıdır. Almanya, delil olarak mutlak şekilde değerlendirme yasağını, temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi yoluyla, ya da kanunda açık olarak sayılmış yasak yöntemlerin kullanılması yoluyla elde edilmiş kanıtlar bakımından kabul etmektedir.⁴⁹

Alman hukukunda, bir kanıtın hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olması, söz konusu kanıtın sırf bu nedenle değerlendirme dışında tutulmasına sebep olmamaktadır.⁵⁰ Ceza hukuku uygulamasında da bir delilin, yasak deliller arasında sayılıp sayılmaması konusu, suçun aydınlatılmasındaki kamu yararı ile delile ulaşılması sırasında sanığın ihlal edilen hak ve menfaatlerini bir tartıma⁵¹ (kıyaslamaya) tabi tutarak

46 KAYMAZ, 1997, s. 271.

47 ŞAHİN Cumhuriyet, **Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması**, Ankara, 1994, s. 223; GÖDEKLİ, 2016, s. 1839.

48 Örneğin, doktor olmayan kişinin, polis emri ile şüpheliden kan alınması olayında, kanın alınış biçimi hukuka aykırı olsa bile, elde edilen numunenin delil olarak kullanılabilineceğine karar verilmiştir. YARSUVAT Duygun, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanuna Aykırı Elde Edilen Delillerin Geçerliliği”, <http://www.Yarsuvatlaw.com.tr/articles/article2.pdf>.

49 Mutlak değerlendirme yasağına ilişkin tek hüküm, Almanya Ceza Muhakemesi Kanununun 136/a maddesinde yer almaktadır. Düzenleme uyarınca işkence, kötü davranma, yorma, hipnoz etme gibi sanığın irade özgürlüğünü kaldıran yöntemlerle ifade alınması yasaklanmış, devam eden 2. fıkrada da, bu yöntemlerle alınan beyanların sanığın rızası olsa dahi delil olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. SAYDAM Mehmet, **Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2011, s. 33-40, (Ceza Muhakemesi); ŞENOL, 2015, s. 147; GÖDEKLİ, 2016, S. 1880.

50 YENİSEY Feridun, “Medyanın Oluşturduğu ‘Dolaylı Aleniyyetin’ Kamuoyunu Etkilemesi, **Güncel Hukuk**, Ekim 2004, s. 25; ŞENOL, 2015, S. 172-181.

51 Menfaat tartımında ihlalin ağırlığı, ihlal edilen hakkın niteliği, elde edilen delilin değeri, suçun ağırlığı, aydınlatılmasındaki kamu yararı, delilin güvenilirliği, ihlal edilen hukuk kuralının amacı, ihlalin oluşumundaki kastın yoğunluğu dikkate alınmaktadır. Örneğin, Alman Federal Mahkemesi, CMK’daki 55. madde yer alan düzenlemeye aykırı olarak, tanıya çekinme hakkı hatırlatılmadan dinlenilmesi sonucunda elde edilen delillerin yargılamada kullanılabilmesine, çünkü tanığın aydınlatılmasına ilişkin hükmün amacının sanığı değil, tanığı korumak olduğuna, sonuç olarak elde edilen kanıtın hukuka aykırı olmadığına hükmetmiştir. ŞENOL, 2015, s. 173-174.

belirlenmektedir.⁵² Çünkü haklar arasındaki yarışta birinin diğerine göre önceliği veya üstünlüğü olabilir. Sanığın hakları diğerine oranla daha az korunmayı gerektiriyorsa, kullanılan delilin hukuka aykırılığından da söz edilemeyecektir. Söz konusu delilin elde edilmesinin sanık hakkının ihlali bakımından hiçbir önemi yok ise veya ikinci derecede kalıyorsa, delilin değerlendirme dışı bırakılmaması gerekir. Yine, değerlendirme yapılırken, ihlal edilen kuralın kimin yararına bulunduğu belirlenmesi de önem taşımaktadır. İhlal edilen kural sanık hakkı ile ilgiliyse, haklar alanı değerlendirmesinde bu husus dikkate alınmalıdır. Federal Mahkeme, hakkın sanığın temel hakkıyla ilgili olması durumunda koruyucu bir tavır takınmaktadır. Alman hukukunda, hukuka aykırı olarak elde edilen delil sonucu ulaşılan diğer kanıtların (türemiş delillerin) ise, delil elde etme yasağı kapsamına otomatikman girdiği kabul edilmemekte, aynı ABD’de olduğu gibi, bu durumun bazı davaların haksız yere beraat ile sonuçlanmasına yol açabileceği bir çekince olarak ileri sürülmektedir.⁵³

Almanya’da bir diğer mutlak değerlendirme yasağı ise, Alman Anayasası’nın 1. maddesindeki insan haysiyetinin korunmasına ilişkin hükme dayanan, Anayasa Mahkemesi içtihadı ile kabul edilmiştir. Alman Anayasa Mahkemesi, içtihat yolu ile insan hayatını kişinin kamuya açık alanı, özel hayatı ve özel hayatın çekirdek (gizli) alanı olmak üzere üçe ayırarak, bireyin evinde, yalnız kaldığı hastane odasındaki görüntülerinin özel hayatın çekirdek alanına ait olduğuna hükmederek, buradan elde edilen delillerin yargılamada göz önüne alınmaması gerektiğine karar vermiştir.⁵⁴

3. İngiltere

Ortak hukuk (common law) geleneğinin en önemli temsilcisi olan İngiltere’de, 1984 yılına kadar hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesine

52 Örneğin, Almanya’da mahkemeler tarafından, hukuka uygun olarak alınmış kararlar elde edilen iletişimin ilişkin bilgilerin katalogda yer almayan suçlar açısından kullanılması, hücredeki sanıktan bilgi almak için yanına konulan kişinin tanık olarak dinlenilmesi kabul edilirken, hukuka aykırı şekilde yapılan dinlemeler veya bu dinlemeleri bizzat yapan kişilerin tanık olarak dinlenilmeleri reddedilmektedir. Yenisey, 2004, S. 26; DEMİRBAŞ Timur, **Sanığın Hazırlık Soruşturmasında İfadesinin Alınması**, İzmir, 1996, s. 225; ÖZBEK Veli Özer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları”, **Alman – Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku**, C.3, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 920, (“Ceza Muhakemesi”); KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, 2010, s. 1474; CENTEL/ZAFER, 2016, s. 657; ŞENOL, 2015, s. 174; ÇINAR, 2004, s. 44.

53 YENİSEY Feridun, **Duruşma ve Kanun Yolları**, İstanbul, 1990, s. 141, (“Ceza Muhakemesi”).

54 YILDIZ Ali Kemal, **Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 177; ŞAHBAZ İbrahim, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Hukuka Aykırı Deliller”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.1, Ankara, 2006, s. 26; ŞENOL, 2015, s. 179-180; LABELL, s. 16; KOCA, 2000, s. 120.

ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu tarihe kadar delilin yargılamaya konu olay ile ilgili olması, ispat açısından değer taşıyıp güvenilir olması şartıyla, hukuka aykırı biçimde elde edilip edilmediğine bakılmıyor ve yargılamada değerlendiriliyordu.⁵⁵

1984 yılında kabul edilen Polis ve Kriminal Delil Kanunu (Police and Criminal Evidence Act 1984. "PACE")⁵⁶ uyarınca, hukuka aykırı deliller konusunda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu düzenlemenin 76. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, şüphelinin ifadesinin baskıya dayanarak ya da sözlü veya fiili müdahale ile menfaat temini, hile, aldatma yoluyla veya güvenilirliği konusunda şüphe doğuracak şekilde alınmış olması durumunda, elde edilen beyanlar yargılamada delil olarak kullanılmayacaktır. Böylece, şüphelinin irade serbestisini zedeleyen işkence, insanlık dışı, haysiyet kırıcı ve işkence boyutuna varmayan tehdit ve şiddet uygulaması sonucu elde edilen beyanlar bakımında da mutlak değerlendirme yasağı kabul edilmiştir.⁵⁷ PACE'nin 76. maddesinin 2. fıkrasının son bendi uyarınca da, yargılama konu beyanların, irade serbestisini kaldıracak yöntemlerle alınıp alınmadığı konusunda bir uyuşmazlık doğması durumunda, ifadenin yasak yöntemlerle alınmadığını ispat etme yükümlülüğü savcılık makamı üzerindedir.

PACE'nin 76. maddesinde belirtilen yasak sorgu yöntemleri dışında kalan, başka hukuka aykırı yöntemlerin kullanılması suretiyle alınan ifadelere dayalı olarak elde edilen diğer deliller yönünden ise mutlak değerlendirme yasağı bulunmamaktadır. 78. maddedeki düzenleme uyarınca bu tür deliller açısından nispi yasak söz konusudur.⁵⁸ 78. maddenin 1. fıkrası uyarınca mahkeme, savcının sunmuş olduğu delillerin elde edilme biçimi de dâhil olmak üzere, yargılamanın adil olmamasına yol açacağı kanaatine varırsa, delillerin sunulmasına izin vermeme hakkına sahiptir.⁵⁹ Yargılamanın adil olması ile kastedilen, dava sonunda haklı bir karara ulaşılmasından ziyade, yargılama sürecinin adil

55 Bir mahkeme kararında, " delilin kabul edilebilir olup olmadığı incelenirken dikkat edilecek husus, yargılamanın konusuyla ilgili olup olmadığıdır. Eğer ilgili ise, delil kabul edilebilir. Mahkeme delilin nasıl elde edildiği ile ilgilenmez" denilmiştir. Bkz., ŞENOL, s.102; TOSUN, 1984, s. 804; YILDIZ, 2000, s. 70;

56 Police and Criminal Evidence Act (PACE) 1984, Sec. 78, <http://legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/78>.

57 Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of European Union, 30 November 2003, s. 25. Bkz., http://www.ec.europa.eu/justice/.../cfr_cdf_opinion3_2003_en. (Erişim Tarihi, 20.04.2017)

LABELL, s. 10; ŞENOL, 2015, s. 108; ŞAHBAZ, 2006, s. 107; ŞAHBAZ, 2009, s. 29.

58 LABELL, s. 10; ŞENOL, 2015, s. 111-112; ŞAHBAZ, 2006, s. 107; ŞAHBAZ, 2009, s. 29.

59 GÖDEKLİ, 2016, s. 1840.

olmasıdır.⁶⁰ 78. maddede veya başka bir kanun maddesinde, yargılamanın adil olması hususunda hangi ölçütlerin esas alınması gerektiğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Uygulamada ise söz konusu ölçütler polisin kötü niyetli olarak delil elde edip etmediği, delilin güvenilir olup olmadığı, tek olup olmadığı, elde edilme sürecinde temel hakların ihlal edilip edilmediği gibi şeklinde belirlenmiştir.⁶¹

PACE'nin 78. maddesinde bir açıklık olmamakla birlikte uygulamada, elde edilmiş olduğu hâlde değerlendirme dışında tutulan hukuka aykırı deliller aracılığıyla elde edilen kanıtlar vasıtasıyla ulaşılan diğer delillerin, sırf ilk delilin değerlendirme dışı tutulmuş olması sebebiyle dışlanamayacağı kabul edilmektedir. Burada ilk delilin kullanılmasının, yargılamanın adilliği üzerindeki etkisi göz önüne alınarak somut duruma göre bir hüküm kurulmaktadır.⁶²

4. Fransa

1993 tarihli Fransız Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda hukuka aykırı delillere ilişkin somut bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Fransız hukukunda (mevzuatında), medeniyetin temel değerlerine aykırı olacak şekilde, insan onuruyla bağdaşmayan şekilde işkence yapmak, ilaç vermek gibi bedensel veya ruhsal baskılarla delil elde edilemeyeceği çeşitli hükümlerle kabul edilmiştir. Fransa'da delilin kabul edilebilirliği açısından ileri sürülen koşullar, özel hayatın gizliliğine hukuka aykırı biçimde müdahalede bulunulmaması, devlet görevlilerin taraf tutmaması, kışkırtıcılık yapmaması ve nihayet savunma hakkına saygı olarak özetlenebilir.⁶³ Öğretide de, hukuka aykırı delillerin her hâlükarda değerlendirme dışı tutulması gerektiği ileri sürülmektedir. Fransız Yargıtay'ı da zaman içerisinde, esnek davranmakla birlikte bu kuralı benimsemiş, yasada öngörülen usulün dolanılması anlamına gelebilecek yetkilerin kullanılmış olması durumunda delili reddetmiş, açık yasaklama bulunmayan durumlarda taraflarca sunulan hukuka aykırı delilleri ise değerlendirmiştir.⁶⁴

60 Clayton Richard – TOMLINSON Hugh, *The Law of Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2000, s. 848; LABELL, s. 11.

61 LABELL, s. 12; ŞAHBAZ, 2006, s. 107; ŞAHBAZ, 2009, s. 29.

62 DÜLGER Volkan, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi, (Zehirli Ağacın Meyvesi Öğretisi)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, s. 178, ("Ceza Muhakemesi"); GÖDEKLİ, 2016, s. 1840; TOSUN, 1984, s. 804.

63 AKYÜREK, 2012, s. 66.

64 AKYÜREK Güçlü, "Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 101, 2012, s. 67-68; SOYASLAN, 2003, s. 19.

5. İtalya

Hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olan delillerin kullanılamayacağı hususu İtalyan Hukukunda hem genel bir hükümlerle, hem de çeşitli hükümlerle kabul edilmiştir. Anılan Ülke Ceza Usulü Kanununun 191. maddesi “*Hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller*” başlığını taşımakta, içeriğinde ise, “*Kanunun koyduğu yasanın ihlaliyle ilgili deliller kullanılamaz*” hükmü yer almaktadır. Maddenin devam eden 2. fıkrasında da, “*Kullanılamazlık yargılamanın her derece ve safhasında resen göz önüne alınabilir*” denmiştir. Eğer bir soruşturmada, sadece delilin elde edilme şekli ihlal edilmişse ve bu ihlal şekli kanun tarafından yasaklanmamışsa, elde edilen delil kural olarak kullanılabilir. Kullanılmazlık hâlleri (örneğin, tanıklıktan çekinme, avukat ile sanık arasındaki konuşmalar, hukuka aykırı telefon dinlemeleri) özel hükümlerle düzenlenmiştir. İtalyan hukukunda esas olan elde edilen delilin kullanılmasıdır; kullanılmazlık istisna olduğu için daraltılarak yorumlanmaktadır; bu sebeple zımni delil yasağı kabul edilmemektedir.⁶⁵

6. Diğer Ülkeler

Avusturya, Danimarka, Finlandiya ve İsveç’te özel hayatın gizliliğine aykırı olarak elde edilmiş olan delillerin kabul edilebilir olup olmadıklarına, her somut olayın özelliğine göre karar verilmektedir. Anılan ülkelerde, hukuka aykırı olarak elde edildiği iddiasıyla Mahkeme önüne gelen kanıtlar hemen kabul edilemez olarak görülmemekte, bazı ölçütler gözetildikten sonra bir karara varılmaktadır. Bu ölçütler de, delil elde edilirken ihlal edilen hakkın ağırlığı, delilin güvenilirliği, yargılamadaki önemi şeklinde özetlenebilir. Ancak sadece hukuka aykırı olarak elde edilen kanıta dayanılarak mahkûmiyete hükmedilmemektedir. İsviçre’de yasalar tarafından açıkça yasaklanmış olanlar dışındaki delillerin hukuka uygun sayılması için, hukukun genel ilkelerine ve insan haysiyetine uygun olması gerektiği kabul edilmektedir.⁶⁶ Belçika,

65 Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of European Union, 30 November 2003, s. 25. Bkz., http://www.ec.europa.eu/justice/.../cfr_cdf_opinion3_2003_en. (Erişim Tarihi, 20.04.2017)

ALACAKAPTAN Uğur, “Delil Yasakları” , **Yargı Reformu 2000 Sempozyumu**, İzmir Barosu, 2000, s. 519-524.; SOYASLAN, 2003, s. 19-20.

66 Ancak anılan ülkede, ağır suçlarda hukuka aykırı şekilde elde edilen delil, gerçekte hukuka uygun olarak elde edilebilecekse değerlendirme dışında tutulmamaktadır. Örneğin, Federal Mahkeme bir kararında, resmi görevi olmayan bir kişi tarafından, sanığın konut dokunulmazlığı ihlal edilerek elde edilmiş olan belgelerin, söz konusu belgelere savcı tarafından da yasal yollar ile erişilebileceği gerekçesiyle, yargılamada kullanılabilirliğine hükmetmiştir. Yine Yüksek Mahkeme 2007 tarihli bir kararında da aynı uygulamayı sürdürmüş ve “kamunun gerçeğe ulaşma çıkarı” ile “kişinin özel çıkarı” arasında bir denge

İspanya, Yunanistan, İrlanda Lüksemburg, Hollanda ve Portekiz’de ise, hukuka aykırı biçimde elde edilen deliller sanığın lehine ise kabul edilebilmekte, aleyhine ise kabul edilmemektedir.⁶⁷ İsrail de konuyla ilgili önemli bir örnektir. İsrail Yüksek Mahkemesinin Meiri v. Isreal kararıyla 1978’den beri uyguladığı, hukuka aykırı delillerin ceza yargılamasında dikkate alınmak zorunda olması ancak bu delillerin hükme etkisinin mahkeme tarafından takdir edilmesi gerektiğine ilişkin içtihadı, 2006 yılında verilen Issacharov v. Military Prosecutor kararıyla istikrara kavuşmuştur. İsrail, bu kararıyla birlikte mahkemelerin, hukuka aykırı delillerin dışlanması konusunda takdir yetkisinin bulunduğunu kesin olarak kabul etmiştir.⁶⁸

III. TÜRK HUKUKU’NDAKİ DURUM

Hukumumuzda hukuka aykırı deliller konusunda yargı kararlarında yeknesaklık bulunduğu söylenemez. Alman Hukuku’nda, yasak sorgu yöntemleri uygulanmak ve özel hayatın çekirdek alanı ihlal edilmemek şartıyla elde edilen her delilin, hâkim tarafından somut olayda menfaatler tartımı yapılmak suretiyle değerlendirilebileceğini, bu yönde açık ve sınırlı istisnalar dışında (CMK 136/a) kısıtlayıcı bir hüküm bulunmadığını, böylelikle suçun aydınlatılmasındaki toplumsal menfaatin ağır basması durumunda, hukuka aykırı delillerin de değerlendirilebildiklerini belirtmiştik. Kanaatimizce Ülkemiz de benzeri bir sistemi benimsemelidir. Ancak yürürlükteki mevzuat göz önüne alındığında, Türk hâkiminin bu şekilde bir değerlendirme yapmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda konuya ilişkin temel kanun maddelerini, Anayasamızdan başlayarak, soruşturma ile kovuşturma evrelerindeki sıralarına göre ve karşılaştırmalı hukuk verilerinden yararlanmak suretiyle değerlendireceğiz.

kurulması gerektiğini belirterek, bir anlamda hakların tartımı uygulamasına yaklaşmıştır. AKYÜREK, 2012, s. 66.

67 Bkz., Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of European Union, 30 November 2003, s. 9-25. Bkz., http://www.ec.europa.eu/justice/.../cfr_cdf_opinion3_2003_en. (Erişim Tarihi, 02.02.2017)

68 BLUM Binyamin, “Doctrines Without Borders: The New Israeli Exclusionary Rule and the Dangers of Legal Transplantation”, *Stanford Law Review*, Vol: 60, No: 6, April 2008, s. 2135-2136.

Anayasamızın 38/6. maddesi⁶⁹ uyarınca “Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular delil olarak değerlendirilemez.” Öncelikle ilgili madde hakkında bir eleştiride bulunmak istiyoruz. Şöyle ki; kanuna aykırı olarak elde edilmiş delil kavramı yerine, hukuka aykırı şekilde elde edilmiş delil kavramı daha anlamlı bir düzenleme olabilirdi. Kanuna aykırı olarak elde edilme, hukuka aykırı olarak elde edilme kavramından daha dardır. Hukuk, tüm kanunları kapsadığı gibi, hukukun genel prensiplerini ve mahkeme kararlarını da kapsamaktadır. Kanuna aykırılık ise teknik bir terimdir, bu durumda örneğin Yargıtay içtihatlarına aykırı olarak elde edilen deliller Anayasa hükmü kapsamına girmeyebilecektir. En üstün norm olan Anayasa maddesinin bu şekilde kaleme alınmasının bir özensizlik olduğu söylenebilir.

69 38. maddeye değinmiş iken, burada Anayasa Mahkemesinin (AYM) konuya yaklaşımına kısaca göz atmakta fayda vardır. AYM, yargılama esnasında sanığın hem mevzuatımız, hem de AİHS ve ek protokollerinde ortak olarak koruma altına alınan haklarından birinin ihlal edilip edilmediği hususunda bir inceleme yapmaktadır. AYM, bireysel başvuru yoluyla önüne gelen davalarda işkence sonucu elde edilen delilleri mutlak hukuka aykırılık olarak değerlendirmektedir. Üst ev ve eşya araması ile vermiş olduğu kararlarının incelenmesinde, Yüksek Mahkemenin, bizatihi arama tanıkları olarak adlandırılan bu kişilerin aramada hazır bulundurulmamasını adil yargılama hakkının ihlali olarak kabul etmediği, daha ziyade somut olayın koşullarına göre, arama tanıklarının hazır bulundurulmamasının delillerin güvenilirliğine olan etkisini dikkate alarak bir sonuca ulaştığı görülmektedir. AYM’ye göre, “delillerin elde edildiği koşulların, onların gerçekliği ve güvenilirliği üzerinde şüphe doğurup doğurmadığının da dikkate alınması gereklidir.” Bkz., (Anayasa Mahkemesi, Güllüzar Erman Başvurusu, Başvuru No: 2012/542, 4.11.2014, pg. 60). AYM, önüne gelen bir davada; “Somut olayda Cumhuriyet Başsavcılığının 26.10.2008 tarihli kararına istinaden kolluk görevlilerince aynı gün saat 23.30 sıralarında yapılan, başvuruçunun da hazır bulunduğu arama sonucunda, başvuruçunun mahkûmiyetine konu olan suç eşyası ele geçirilmiştir. Ancak bu arama işlemi sırasında mahalle muhtarı haricinde, ihtiyar heyeti veya komşulardan ikinci bir kişi hazır bulundurulmamıştır. Bu çerçevede başvuruya konu aramanın kanuna aykırı olarak yapıldığı açıktır.... her ne kadar ihtiyar heyeti azalarından veya komşulardan bir kişinin eksik bulundurulmuş olması bir kanuna aykırılık teşkil etmekte ise de arama işleminin yukarıda belirtilen icra ediliş yöntemi nazara alındığında, delillerin sıhhatini şüpheli hâle getiren bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır” şeklinde içtihatla bulunmuştur. Bkz., AYM,, Jakop Gabriel Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/2392. Karar Tarihi: 15.4.2015. Buna karşılık bir başka davada, CMK’nın 119/4. maddesinde sözü edilen arama tanıkları hazır bulundurulmadan yapılan arama sonucu elde edilen delillerin, hükmün esas ve belirleyici delilleri olması nedeniyle, hükmün bu delillere dayandırılması ile adil yargılama hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Yüksek Mahkemenin kararından anlaşıldığına göre, “...yargılamanın esaslı ve belirleyici delili, aramada ele geçen post, trole ve boynuzlardır. Dayanılan diğer deliller ise, aramada elde edilen eşyaların değer ve niteliğini tespite ilişkin “bilirkişi raporları” ile kollukça tanzim edilmiş “tespit tutanağı”dır. Diğer bir anlatımla, hükmün esas ve belirleyici unsuru, gerçekleştirilen hukuka aykırı arama işlemi sonucunda elde edilen delillerdir. Bilirkişi raporları, aramada ele geçen delillerin değerlendirilmesine yönelik bir araçtır. Belirli bir davaya ilişkin olarak delilleri değerlendirme yetkisi kural olarak yargılamayı yürüten mahkemeye ait olmakla birlikte, somut olayda, koruma tedbiri niteliğindeki arama kararının icrasının hukuka aykırı şekilde gerçekleştirilmesi ile elde edilen delillerin tek ve belirleyici delil olarak kullanılmasının bir bütün olarak yargılamanın hakkaniyetini zedelediği ve aramanın icrasındaki “kanuna aykırılığın” yargılamanın bütünü yönünden adil yargılama hakkını ihlal eder nitelikte olduğu kanaatine varılmıştır. Bu sebeplerle başvuruçunun Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına adil yargılama hakkını ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” Bkz., AYM, Yaşar Yılmaz Başvurusu, Başvuru No:2013/6183, Karar Tarihi:19.11.2014.

Yine, CMK'nun 148. maddesinde, hukuk devleti ilkesine uygun bir şekilde, evrensel denilebilecek kurallara aykırı yöntemlerle ifade alma ve sorgu yöntemleri yasaklanmıştır. Madde ile yasak usullerle sanığın özgür iradesini etkileyecek fiillerde bulunulmasına, araçlar kullanılmasına, ruhsal müdahalelerde bulunulmasına, kanuna aykırı bir vaat verilmesine cevaz verilmemektedir. Aynı maddede, sanığın müdafii hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifadenin de sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınmayacağı düzenlenmiştir. Kanunumuz burada, delil elde etme yasaklarına aykırı olarak elde edilen delillerin değerlendirilemeyeceğini mutlak şekilde hükme bağlamaktadır. Nitekim maddenin 3. fıkrasında, yasak usullerle elde edilen ifadelerin, rızayla verilmiş olsa dahi delil olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. Sonradan verilen rızanın da geçersiz olduğu kabul edilmelidir. İleride de üzerinde duracağımız üzere, bizce hukuk sistemimizde mutlak anlamda delil elde etme ve değerlendirme yasağı olarak kabul edilmesi gereken tek düzenleme 148. madde olmalıdır.

CMK'nun 217/2. maddesinde “Yüklenen suç, hukuka uygun şekilde elde edilmiş her türlü delille ispatlanabilir” şeklinde kaleme alınmıştır. Çalışmanın girişinde belirttiğimiz üzere ceza yargılamasında delil serbestisi geçerli olup, akla uygun olan her şey yargılamada kanıt olarak kullanılabilir; hâkim bu doğrultuda delilleri vicdani kanaati⁷⁰ uyarınca serbestçe takdir edecektir.⁷¹ 217. maddenin 2. fıkrası ile suçun yalnızca hukuka uygun şekilde elde edilmiş delillerle ispat edilebileceği kabul edilerek, delil serbestisi ilkesine, yerinde olmayan bir biçimde ve yargılama hukukunun da özüne ters düşecek şekilde sınırlama getirilmektedir.⁷² Anılan madde hiçbir istisna veya farklı uygulamaya yer vermeksizin, hukuka aykırı şekilde elde edilen delilleri mutlak bir biçimde değerlendirme dışında bırakmaktadır. Hâlbuki kanaatimizce, bizzat maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla bu hükmün bazı istisnalarının bulunması gereklidir. Vicdani kanaatin delillerin değerlendirilmesi serbestliğini de kapsadığı unutulmamalıdır. Hâkimin, hükmünü vicdani kanaata dayandırabilmesi, tam bir inanışla karar verebilmesi için, delilleri takdirine ilişkin yetkisi mümkün olduğu kadar serbest bırakılmalıdır; öyle deliller vardır ki bazı hâllerde kesinlikle kullanılmasına gerek

70 Kavram hakkında bkz., FEYZİOĞLU Metin, *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 49, (“Ceza Muhakemesi”).

71 ÖZEN, Mustafa, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 661-662, (“Ceza Muhakemesi”); YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 765-767, (“Ceza Muhakemesi”).

72 KARAKEHYA Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 260-267, (“Ceza Muhakemesi”).

olmadığı hâlde, bazı hâllerde olayın aydınlatılması bakımından mutlaka kullanılmaları gerekebilir. Hukuka aykırı delillerin değerlendirmeye alınmaması hâkimin, sanığın suçlu olduğuna inansa bile beraat kararı vermesine, dolayısıyla vicdani delil sisteminin terk edilmesine ayrıca suçla mücadelede zafiyete yol açabilir. Diğer taraftan söz konusu düzenleme sanığın aleyhine de sonuç doğurabilecek ve usul problemleri çıkarabilecek bir yapıya sahiptir. Örneğin, hukuka aykırı şekilde elde edilen delil sanık lehine ise ne olacaktır, yine değerlendirilmeyecek midir? Sanığın lehine olan delillerin değerlendirilmeyeceğini ileri sürmek isabetsiz ve yüzeysel bir yaklaşımdır; söz konusu yasakların getiriliş amacı sanığı korumaktır.

217. maddedeki düzenleme ceza yargılamasında maddi gerçeğin araştırılması ilkesi ile de çelişki arz edebilecek niteliktedir. Ceza yargılamasında maddi gerçeğe, ancak mümkün olacak en fazla sayıda delilin hem kanıt konusu hem de ispat aracı olarak tartışılabilmesiyle ulaşılabilir. Hâkimin, yargılamanın seyrinde sadece duruşmadan elde edeceği olgularla bir sonuca ulaşabileceği unutulmamalıdır. Bu sebeple hâkim, olayın aydınlatılması için önüne sunulan her türlü kanıtı gözetmek ve tartışmak durumundadır. Kaldı ki, kanıtların değerlendirilmesindeki çelişkiler, boşluklar veya belirsizlikler, hukuk, kanunlar, bilimsel veriler çerçevesinde hâkim ve davanın taraflarınca giderilebilir. Alman Federal Mahkemesine göre, hâkimin son kararının temeli, hâkimin bir kanıya ulaştığı olayın akışı, yani delillerin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Belli istisnalar dışında mutlak delil yasağı anlayışını benimsememiş olan Alman Ceza Usul Kanunu'nun 254. maddesi uyarınca, mahkeme hâkimi son kararını, delillerin sunumu sonucu ulaştığı özgür iradesine ve duruşmadan elde ettiği kanıya göre verecektir. 217. maddedeki düzenlemeyi dikkate aldığımızda ise, var olan ancak sunulmayan sınırlı sayıdaki delil ile doğru sonuca nasıl ulaşılacağı şüpheli hâle gelmektedir.

CMK' nın 206/6. maddesinde ise, ortaya konulması istenilen bir delilin kanuna aykırı şekilde elde edilmiş olması durumunda reddedileceği belirtilmektedir; yani deliller kanuna aykırı olmamalıdır. Düzenleme ile ceza yargılamasında, maddi gerçeğin her ne pahasına olursa olsun bulunmaması gerektiği kabul edilmektedir. Delillerin hangi yollarla elde edilebileceğini gösteren CMK' ya uyulup uyulmadığı bu sayede denetlenmekte, bir yandan Devletin menfaatleri göz önünde tutulurken, diğer yandan da temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmemesine özen gösterilmektedir. Böylece, ispata hizmet edebilecek nitelikte olsa bile, elde edilen bazı delillerin yargılamada kullanılmasına bir yasak getirilmektedir. Bazı deliller konu olarak yasaklanmakta, (ör. CMK m.46), bazı deliller temel hak ve özgürlükler açısından yasaklanmakta (ör. CMK

m.210/ f. 2), bazı deliller ise elde edilmesinde başvurulmuş yöntemler (ör. CMK m.148) açısından yasaklanmaktadır. 206. maddede hüküm altına alınan, hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin daha ileri sürüldükleri anda reddedilmeleri gerektiğine ilişkin düzenleme, söz konusu delillerin kıymetine ilişkin bir değerlendirme yapılmasını kesin bir şekilde engellemekte, maddi gerçeğe ulaşmaya engel olmakta ve yargılama diyalektiğine aykırılık oluşturmaktadır. Kaldı ki, her şekle aykırılığın aynı zamanda hak ihlaline de yol açacağını ileri sürmek şüpheli bir yaklaşım olacaktır.

CMK'nın 34. maddesi (aynı zamanda Anayasamızın 141. maddesinin 3. fıkrası) uyarınca, bütün mahkeme kararlarında olduğu gibi, son kararda da, yani hükümde de gerekçe gösterilmek zorunludur. Gerekçede hâkim, verdiği kararı hukuki ve maddi açıdan somutlaştırmakta, hükme esas aldığı hukuki ve maddi konuları açıkça denetime olanak sağlayacak şekilde ortaya koymaktadır. Gerekçe, mahkemenin verdiği kararın yorumlanmasını sağlamakta, hüküm yerine geçmemektedir. Bu doğrultuda, CMK'nın 230/1. maddesinde mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtileceği, bu kapsamda dosya içerisine alınan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterileceği kabul edilmiştir. Maddede, hukuka aykırı delillerin gerekçede gösterilmesi gerekliliği, hükmün de hukuka uygunluğunun tespitine hizmet etmekte, yasal olmayan delilleri hâkimin kanaati dışında bırakmaktadır. CMK'nın 34. maddesindeki düzenlemede, sistemimizin hukuka aykırı delillerin elde edilmesinde ve değerlendirilmesinde katı yaklaşımı benimsediği teyit edilmektedir. Ancak söz konusu düzenleme yerindedir. Esasen, hâkimin hangi delilleri hükme esas aldığını belirtecek olması karşısında CMK'nın 206 ve 217. maddelerindeki düzenlemelere de gerek bulunmadığı söylenebilir. Hâkim, gerekçeli kararı ile zaten denetime tabi tutulmakta, bir anlamda davanın taraflarına hesap vermektedir. Ayrıca 34. madde, içtihat yolunu açabilecek, hâkimi gerekçeli kararını yazmakta özgür bırakacak niteliğe sahip olmasına rağmen, 206 ve 217. maddelerdeki düzenlemeler sebebiyle işlevsizleşmektedir.

Yine önemli bir düzenleme olarak karşımıza, temyiz yasa yolu ile ilgili CMK'nın 289/1-i maddesinde yer alan "*Hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması*" durumunun kesin bozma nedenleri arasında sayılmış olması çıkmaktadır. Söz konusu düzenleme delil yasakları açısından büyük önem taşımaktadır. Hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillere dayanması hâli, CMK tarafından bir anlamda kesin hukuka aykırılık hâli ve mutlak bozma sebebi olarak kabul edilmiştir.

Konuyla ilgili Yargıtay kararlarına baktığımızda ise bir yeknesaklık bulunmadığını görmekteyiz.⁷³ Ancak anılan düzenleme yerinde olup, 34.

- 73 289. maddedeki düzenleme doğrultusunda, temyiz mahkemesi olan Yargıtay uygulamalarına genel olarak değinmekte fayda vardır. Öncelikle, örnek olarak seçtiğimiz Ceza Genel Kurulu kararlarına değinelim. Ceza Genel Kurulu, gerek direnme, gerekse Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının CMK'nın 308. maddesi uyarınca yaptığı itirazlar üzerine konuya şu şekilde yaklaşmıştır: Genel Kurul, dosyada hukuka aykırı deliller dışında başka delil bulunmaması hâlinde, sadece sanığın ikrarına dayanılarak, maddi kanıtlarla desteklenmeden kurulan mahkûmiyete ilişkin hükümlerin bozulmasına karar vermiştir. Bkz., 05.11.2014 gün, 2014/8-166 E., 2014/524 K.; 17.11.2009 gün, 2009/7-160 E., 2009/264 K., 28.04.2015 gün, 2013/9-464 E., 2015/132 K.; 25.11.2014 gün, 2014/9-841 E., 2014/513 K. Genel Kurul şu kararlarında ise, hukuka aykırı delillerin diğer maddi deliller ile birlikte değerlendirilip, bir sonuca ulaşıldıktan sonra sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği sebebiyle, beraate ilişkin hükümlerin aleyhe bozulmasına karar vermiştir. Bu kararlarda Yargıtay'ın önündeki somut davaya göre katı veya esnek yaklaşımı benimsediği söylenebilir. Bkz., 13.03.2012 gün, 2011/8-278 E., 2012/96 K.; 26.06.2007 gün, 2007/7-14 E., 2007/159 K. Yargıtay'ın yakın zaman diliminde verdiği örnek kararlarına baktığımızda ise, CMK'nın 148. maddesinde düzenlenen yasak sorgu yöntemleri uygulanmak suretiyle elde edilen deliller ile 147. maddesinde yazılı hakları hatırlatılmadan alınan şüpheli ve sanık beyanlarını bozma nedeni yaptığı görülmektedir. *"İfade alma ve sorgunun 5271 sayılı CMK'nın 148. maddesinde sayılan şekillerde yapılması, tanıklıktan çekinme hakkı olan kişiye bu hakkının hatırlatılmaması delil elde etme yasaklarına; duruşmada tanıklıktan çekinen tanığın önceki ifadesinin okunmaması, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi sırasında elde edilen delillerin aynı kanununun 135. maddesinin altıncı fıkrasında sayılanlar dışında bir suçun soruşturma ve kovuşturulmasında kullanılmaması ise delil değerlendirilmesi yasaklarına örnek olarak gösterilebilir."* Bkz., (16.CD, 28.12.2015, 2015/185 E, 2015/5279 K). Yine, iletişimin dinlenmesi veya kaydedilmesi sonucu, katalog kapsamında bulunmayan bir suçla ilişkin elde edilen deliller bozma nedenleri arasında sayılmıştır. Bkz., 2.CD, 30.11.2015, 2014/15868 E, 2015/21883 K. Tanıklıktan çekinme hakkına sahip kişilerin iletişimin dinlenmesi veya kaydedilmesi sonucu elde edilen deliller de bozma nedenleri arasında sayılmıştır. Ancak, başka delillerle tanıklıktan çekinme hakkına sahip kişinin, suç ortağı olduğu anlaşılmış ve onun hakkında da iletişimin dinlenmesi veya kaydedilmesine karar verilmiş ise artık ortada bir "tanık" değil, "şüpheli" veya "sanık" bulunacaktır. Bu gibi hâllerde iletişimin dinlenmesi veya kaydedilmesi suretiyle elde edilen deliller, iletişimin tanıklıktan çekinme hakkına sahip kişiler arasında gerçekleştiği gerekçesiyle, elde edilen deliller değerlendirme dışında tutulmamalıdır. Bkz., 2.CD, 30.11.2015, 2014/15868 E, 2015/21883 K. Adli arama yapılması gereken hâllerde önleme araması suretiyle elde edilen deliller de hukuka aykırı deliller arasında addedilmiştir. Bkz., 20.CD, 02.11.2015, 2015/406 E, 2015/4598 K. Arama kararı olmadan yapılan arama sonucu elde edilen delillerin yargılamada değerlendirilmesi bozma nedeni olarak kabul edilmiştir. Bkz., 9.CD, 23.12.2015, 2015/8647 E, 2015/8414 K. Yargıtay, CMK'nın CMK'nın 119/4. maddesinde, C. Savcısı hazır bulunmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı alanlarda yapılacak aramalarda, o yer ihtiyar heyetinden veya komşularından iki kişi hazır bulundurulur şeklindeki hükme aykırı olarak yapılan aramalarda, yani bu kişilerin bulundurulmadığı aramalarda, elde edilen delillerin hükme esas alınıp alınmayacağı hususunda birbirinden farklı kararlar verilmiştir. Yüksek Mahkeme, vermiş olduğu bazı kararlarında arama tanıklarının bulundurulmamasını şekle ilişkin bir hukuka aykırılık olarak kabul etmiş ve aramada elde edilen delillerin hükme esas alınması gerektiğine hükmetmiştir. *"CMK'nın 119/4. maddesine aykırı davranılarak kolluk tarafından konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama tanığı bulundurulması şekle ilişkin bir koşul olup, sırf arama sırasındaki şekle ilişkin bu koşulun ihlal edilmesine dayanılarak aramanın hukuka aykırı sayılmayacağı ve ele geçen delillerin de "hukuka aykırı biçimde elde edilmiş delil" olarak nitelendirilemez."* Bkz., CGK, 26.06.2007. 147/159 ve CGK,13/03/2012 278/96. Diğer bazı kararlarında ise Yargıtay, arama esnasında CMK'nın 119/4. maddesinde sözü edilen arama (işlem) tanıklarının bulundurulmaması nedeniyle yapılan aramanın, hukuka aykırı olduğu ve elde edilen delillerin hükme esas alınmayacağı sonucuna ulaşmıştır. Bkz., 7.CD,

maddeye ilişkin açıklamalarımız burada da geçerlidir. Temyizde hukuka aykırı delillerin hükme esas alınmaması gerektiğinin belirtilmesine rağmen, kanun koyucunun ayrıca CMK'nın 206 ve 217. maddelerindeki yasaklamaları getirmesi anlamsızdır.

Görüleceği üzere, mevzuatımızdaki düzenlemeleri göz önüne aldığımızda, Anayasamızda “kanuna aykırı elde edilmiş bulgular”, CMK’da ise “hukuka aykırı elde edilen delil” ve “kanuna aykırı olarak elde edilmiş delil” gibi farklı kavramların kullanıldığını görmekteyiz. Bu şekilde farklı kavramların kullanılması eleştiriye açıktır; özensiz davranıldığı ileri sürülebilir. Ancak, söz konusu düzenlemelerin incelenmesinden yola çıkarak şu hususu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, birçok ülke mevzuatına aykırı olarak, CMK’da hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada kanıt olarak değerlendirilmesi mümkün görülmemiştir. Kanun koyucu bu konuda hâkime herhangi bir takdir yetkisi tanımamıştır; bu sebeple sistemimizde, hukuka aykırı deliller yönünden mutlak değerlendirme yasağı kabul edilmiştir.

CMK’da, delilin soruşturma veya kovuşturma aşamasında elde edilmiş olup olmadığı yönünde de bir farklılık getirilmemiştir. Oysaki bu olasılıkların hepsi hükmü etkiyebilecek bir biçimde gerçekleşebilir. Yine mevzuatımızda, hukuka aykırı delillerin değerlendirme dışı tutulması bakımından, kanıtın özel veya kamu görevlisi tarafından elde edilip edilmediği yönünde bir ayırım da yapılmamıştır. Deliller sadece ceza yargılaması organları tarafından değil, özel kişiler tarafından da elde edilmiş olabilir.⁷⁴ Yargısının bağımsızlığını ve tarafsızlığını kabul etmiş bir ülkede, delil kim tarafından elde edilmiş olursa olsun yargılamada tartışma konusu olabilmelidir. Bu sayede, suç ve suçluyla daha etkili bir biçimde mücadele edilir, kamu düzeni daha etkin bir şekilde korunur.

CMK’da kabul edilen, hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesine ilişkin mutlak yasak yerinde bir düzenleme değildir. Bizce doğru olan, hukuka aykırı delillerin hükme esas alınması veya alınmaması gerektiğine yönelik kesin kurallar koymak yerine, hâkime somut davada takdir yetkisinin tanınmasıdır. Yargıcın delilleri değerlendirmekteki takdir yetkisi, somut olayın özelliklerine, hukuka aykırılığın derecesine, işlenen suçun türüne, soruşturmanın niteliğine, sanığın durumuna, hukuka aykırı delil elde eden kişinin kastına göre değişiklik gösterebilir. Hâkime takdir

17.12.2014, 2013/17393 E, 2014/22329 K. Yargıtay, rüşvet istenmesi, hakaret, tehdit veya şantaj gibi suçlarda, suç mağdurunun o an konuşmaları kayıt etmesinin hukuka aykırı olmadığı görüşündedir. Bkz., CGK, 21.06.2011, 2010/5. MD-187 E, 2011/131K.

74 ÇOLAK Haluk/TAŞKIN Mustafa, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 962, (“Ceza Muhakemesi”).

yetkisi verilmeksizin, somut olayın kendine özgü tüm özelliklerinin göz önüne alınarak adaletin sağlanması mümkün görülmemektedir. Hâkim takdir yetkisini kullanırken, sanığın temel haklarının yapılan işlem ile ihlal edilip etmediğine bakmalı ve sanığa verilen zarar ile toplumun gördüğü zarar arasında bir kıyaslama yapmalı, önündeki delili kullanıp kullanılmamaya bu tartımın sonucunda karar vermelidir.

Şüpheli veya sanığın irade serbestisini ortadan kaldıran, zayıflatan CMK'nın 148. maddesindeki yasak soru yöntemlerine dayanarak elde edilen deliller tabii ki mutlak bir şekilde değerlendirme dışında tutulmalıdır. Sistemimizin kişi onuruna saygıyı temel değer olarak kabul ettiğini, işkence ve sair kötü muameleleri cezalandırdığını düşündüğümüzde, bu tür delillerin hükme etki etmeleri zaten düşünülemez. Anılan düzenleme dışında elde edilmiş diğer delilleri ise hâkim somut olaya göre, diğer kanıtları da göz önüne alarak değerlendirebilmelidir. Yargılama özünde tarafların eşitliği ilkesini barındırmaktadır. Bu eşitlik de, işlenen suçun karşılığı olan cezai yaptırımla ilgili olarak, kişisel menfaat ile toplum menfaati arasında bir denge gerektirmektedir.⁷⁵

SONUÇ

Ceza yargılamasının amacı daha önce işlenmiş bir fiil ile ilgili maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Geline nokta, bu amacın, daha doğrusu maddi gerçeğin her ne pahasına olursa olsun ortaya çıkarılamayacağı kabul edilmiştir. Temel hak ve özgürlükler ile hukuk devleti ilkesinin gelişimi ile suçu ortaya çıkarmak amacıyla getirilen araştırma ve soruşturmalarda delil elde etme yöntemine ve bu delillerin yargılamada değerlendirilmesine sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar, delil elde etme ve değerlendirme yasakları olarak adlandırılabilir. Her ülke kendi gelişimi doğrultusunda bu yasaklara ilişkin olarak katı ve esnek bir yaklaşım geliştirerek mevzuatını ona göre düzenleme yoluna gitmiştir.

Ceza yargılaması, gerek suçtan zarar gören, gerekse şüpheli açısından temel hak ve özgürlüklere en doğrudan şekilde müdahale edebilen sonuçlara sahip bir hukuk dalıdır. Bu doğrultuda, yargılama yapılırken, hem mağdurun hem de failin hakları korunmalı, aradaki hassas denge bozulmamalıdır. Aslında bir delilin hukuka aykırılığının belirlenmesi kısmen göreceli bir husustur; asıl önemli olan ve sorun yaratan nokta hukuka aykırılığı belirlenen bir delilin, maddi gerçeğe ulaşma çabasında kullanılıp kullanılmayacağıdır. Hâkim, yaptığı yargılamada maddi

75 ÖZGENÇ İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 35-36, ("Ceza Hukuku").

gerçeğe ulaşma ile hukuka aykırı davranmama, hak ve özgürlükleri ihlal etmeme amaçları arasında kalabilmekte ve kararının doğruluğu da bir üst yargı mercii tarafından denetlenebilmektedir.

Mevzuatımızdaki düzenlemeleri göz önüne aldığımızda, hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin mutlak anlamda değerlendirme yasağı kapsamına girdiğini, bu konuda hiçbir istisna getirilmediği gibi, hâkime takdir hakkı da tanınmadığını görmekteyiz. Kanaatimizce hukuka aykırı bir delil mutlaka, her hâl ve koşulda reddedilmemeli, hâkimin kanaatini etkileyebilecek ve diğer delilleri destekleyebilecek nitelikte olduğu takdirde inceleme dışı bırakılmamalıdır. Hukuka aykırı her delilin değerlendirilmeye alınmaması demek, aynı zamanda vicdani kanaatin de kısmen terk edilmesi anlamına gelmektedir. CMK'nın 148. maddesindeki düzenlemeye aykırı davranmak suretiyle elde edilen deliller dışındaki tüm kanıtlar, hukuk devleti ve yargılama diyalektiği çerçevesinde tartışılabilinmelidir. Delil elde edilirken, sanığa verilen zarar ile devletin fiili cezalandırmadaki toplumsal menfaat arasında bir denge aranmalıdır. Bu doğrultuda yasal düzenleme yapılmalı, hâkimin ve yargılamanın önü açılmalıdır. Karşılaştırmalı hukuka baktığımızda, bu tür sistemleri uygulayan ülkelerde büyük kodların yürürlükte olmadığını, konunun mahkeme kararlarına bırakıldığını görmekteyiz. Burada önemli olan husus, yargılama sonucunda varılan kanaatin sadece hukuka aykırı delillere dayanmamasıdır. Konuyla ilgili olarak Alman Hukuk sisteminin benimsediği kıstaslardan faydalanılabilir.

Mahkeme kararlarının temyiz veya istinaf yasa yolu ile hukukilik denetimine tabi olacakları unutulmamalı, Ülkemiz bir suçlu cenneti hâline getirilmemelidir. Suçun ortaya çıkarılması ve failin cezalandırılması yönünde beklenen kamu yararı da göz önüne alınarak hâkime, hukuka aykırı delilin elde edilmesi sırasında, şüpheli ya da sanığın ihlal edilen haklarını bir tartıma tabi tutarak, sonucuna göre elde edilen kanıtları yargılamada değerlendirme veya değerlendirmeme imkânı veren yeni bir yasal düzenleme yapılmalıdır. Bu şekildeki bir düzenleme, önemli olmayan hukuka aykırılıklar nedeniyle verilen beraat kararlarına engel olacağı gibi, suçla mücadeledeki devlet politikasına da olumlu katkı sağlayacak, davaların zamanaşımına uğramasını engelleyecektir.

KAYNAKLAR

A. JACKSON Heather, Arizona v. Evans: “Expanding Exclusionary Rule Exceptions and Contracting Fourth Amendment Protection”, 86, **Journal of Criminal Law and Criminology** (1995-1996)

ALACAKAPTAN Uğur, “Delil Yasakları” , **Yargı Reformu 2000 Sempozyumu**, İzmir Barosu, 2000.

AKYÜREK Güçlü, “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, , S. 101, 2012.

ARASLI Oya, **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C. Anayasasındaki Düzenlenişi**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1979.

BAKICI Sedat, **Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2000, s. 226.

BLUM Binyamin, “Doctrines Without Borders: The New Israeli Exclusionary Rule and the Dangers of Legal Transplantation”, **Stanford Law Review**, Vol: 60, No: 6, April 2008.

BIÇAK Vahit, “Infringement of Procedural Rights”, **Turkish Yearbook of Human Rights**, Vol. 17-18, 1995-1996.

BIÇAK, Vahit, “Usulsüz Olarak Elde Edilen Delillerin Akıbeti: Katı ve Esnek Yaklaşımlar”, **İnsan Hakları Yıllığı**, C.17-18, S.1, TODAİ Yayınları, Ankara, 1997.

BİRTEK Fatih, **Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 292-294, (“Ceza Muhakemesi”).

BYRAN A. Garner, **Black’s Law Dictionary**, West Group, St. Paul Minnesota, 2010.

BYRAN A. Garner, **A. Handbook of Criminal Law Terms**, West Group, Minnesota, 2000.

CAENEGEM William Van, **New Trends in Illegal Evidence in Criminal Procedure: General Report-Common Law, (Conference Paper)**, 2007, <http://epublications.bond.edu.au/law-pubs/223/s.6>, (erişim tarihi, 11.01.2017).

CENTEL Nur/ZAFER Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 2003, (“Ceza Muhakemesi”).

CENTEL Nur/ZAFER Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s. 226, (“Ceza Muhakemesi”).

CLAYTON Richard/TOMLINSON Hugh, **The Law of Human Rights**, Oxford University Press, Oxford, 2000.

ÇINAR Ali Rıza, “Hukuka Aykırı Kanıtlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.55, Ankara, 2004.

ÇOLAK Haluk/TAŞKIN Mustafa, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 962, (“Ceza Muhakemesi”).

DEMİRBAŞ Timur, **Sanığın Hazırlık Soruşturmasında İfadesinin Alınması**, İzmir, 1996, (“Ceza Muhakemesi”).

DEMİRBAŞ Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 2002, (“Ceza Hukuku”).

DONAY Süheyl, **Ceza Yargılama Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s. 54, (“Ceza Muhakemesi”).

DÖNMEZER Sulhi, **Genel Ceza Hukuku Dersleri**, İstanbul, 2003, (“Ceza Hukuku”).

DÜLGER Volkan, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi, (Zehirli Ağacın Meyvesi Öğretisi)**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2014, (“Ceza Muhakemesi”).

ERDEM Mustafa Ruhan, **Gizli Soruşturmacı Tedbirleri**, Ankara, 2001, s. 370, (“Ceza Muhakemesi”).

ERDENER Yurtcan, **CMUK Şerhi**, İstanbul, 2000, (“Ceza Muhakemesi”).

EREM Faruk, **Ceza Usulü Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:181, Ankara, 1964, (Ceza Muhakemesi”).

ERMAN Sahir, **Hukuka Aykırı Deliller**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 1995, s. 222-223, (“Ceza Muhakemesi”).

ERYILMAZ Ali, **Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil**, Hukab Yayınları, Ankara, 2013, (“Ceza Muhakemesi”).

EVİK Ali Hakan, “Yasak İfade Alma Yöntemleri ve Önlenmesi”, **Legal Hukuk Dergisi**, Yıl.2, S. 23, İstanbul.

FEYZİOĞLU Metin, **Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, (“Ceza Muhakemesi”).

GEDİK Doğan/TOPALOĞLU Mahir, **Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

GÖDEKLİ, Mehmet, “Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin

Değerlendirilmesi Yasağı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları**, S.65, Ankara, 2016.

GÖKCEN Ahmet/ALAŞAHİN Mehmet Emin/ÇAKIR/Kerim, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

GROSS Hyman, **Privacy-Its Legal Protection**, New York, 1964.

HAFIZOĞULLARI, Zeki, “Hukuka Aykırı Suretle Elde Edilen Deliller meselesi”, **Yeni Türkiye**, Yargı Reformu Özel Sayısı, Yıl.2, S. 10, 1996.

HAKYEMEZ Yusuf Şevki, **Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, (“Kamu Hukuku”).

İÇEL Kayıhan, “Sorgulamada Hukuka Aykırılık ve Sonuçları”, **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul, 1998, (“Ceza Muhakemesi”).

KANTAR Baha, **Ceza Muhakemesi Usulü**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1946, (“Ceza Muhakemesi”).

KARAKEHYA Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, (“Ceza Muhakemesi”).

KATOĞLU Tuğrul, **Ceza Hukukunda Hukuka Aykırılık**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

KAYMAZ Seydi, **Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, (“Ceza Muhakemesi”).

KESKİN Serap, **Ceza Muhakemesinde Temyiz Nedeni Olarak Hukuka Aykırılık**, İstanbul, 1997, (“Ceza Muhakemesi”).

KOCA Mahmut, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl.1, S.2, İstanbul, Aralık 2006.

KOCA Mahmut, “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delilleri Değerlendirme Yasağı”, **Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. IV, S. 1-2, 2000.

KUNTER, Nurullah, **Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi**, İstanbul, 1949, s. 77, (“Ceza Hukuku”).

KUNTER Nurullah/YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, (“Ceza Muhakemesi”).

LABELL Shellie, **The Exclusionary Rule: A Comperative Analysis**, 2013, <http://www.academia.edu/84992800/The-Exclusionary-Rule-A-Comperative-Analysis-by-Shellie-Labelle>, s. 3-7 (erişim tarihi, 01.02.2017).

MERAN Necati, **Ceza ve Hukuk Davalarında Yasak Delil**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

OGİSO Ryo, **The Exclusionary Rule in Criminal Procedure: A Comparative Study of the English, American, and Japanese Approaches**. Amicus Curiae, 2001.

ÖZEK Çetin, “Hukuka Aykırı Davranmanın Mazereti Olamaz”, **Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1999.

ÖZBEK Veli Özer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2006, (“Ceza Muhakemesi”).

ÖZBEK Veli Özer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları”, **Alman – Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku**, C.3, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2010.

ÖZEN Mustafa, **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

ÖZGEN Eralp, **Ceza Muhakemesinin Yenilenmesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 231, Ankara, 1968, (“Ceza Muhakemesi”).

ÖZGENÇ İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 35-36, (“Ceza Hukuku”).

ÖZTEKİN Tosun, **Ceza ve Medeni Muhakeme Hukuku Açısından Hukuka Aykırı Yöntemlerle Edilmiş Delillerin İspat Kuvveti**, İstanbul, 1976.

ÖZTEKİN Tosun, **Özel Hayatın Gizliliği, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanununun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu**, İstanbul, 1977, (“Ceza Hukuku”).

ÖZTÜRK Bahri, “CMUK Reformu ve Delil Yasakları”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4, S.1-2, 1994.

ÖZTÜRK Bahri, **Delil Yasakları**, İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, (“Ceza Muhakemesi”).

ÖZTÜRK Bahri, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, (“Ceza Muhakemesi”).

SAYDAM Mehmet, **Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi**, XII Levha Yayınları, İstanbul, 2011, s. 33-40, (Ceza Muhakemesi).

SELÇUK Sami, **Karşı oylarım**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, (“Derleme”).

ŞAHBAZ İbrahim, **İletişimin Denetlenmesi ve Delil Yasakları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, (“Ceza Muhakemesi”).

ŞAHBAZ İbrahim, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Hukuka Aykırı Deliller”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.1, Ankara, 2006.

ŞAHİN Cumhur, **Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması**, Ankara, 1994.

ŞAHİN Cumhur, **Ceza Muhakemesi Gazi Şerhi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.

ŞEN Ersan, **Türk Ceza Yargılaması Hukuku’nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu**, İstanbul, 1998, (“Ceza Muhakemesi”).

ŞEN Ersan, “Ceza Yargılama Süreci”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 97, Ankara, 2011.

ŞENOL Cem, **Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller**, İstanbul, 2015, (“Ceza Muhakemesi”).

SOYASLAN Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 476-477, (“Ceza Muhakemesi”).

SOYASLAN Doğan, “Hukuka Aykırı Deliller”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.VII, S. 3-4, Aralık 2003.

TANER, M. Tahir, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 128, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1955, (“Ceza Muhakemesi”).

TAŞKIN Mustafa, **İletişimin Denetlenmesi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, s. 185, (Ceza Muhakemesi).

TOROSLU Nevzat/FEYZİOĞLU Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, (“Ceza Muhakemesi”).

TOSUN Öztekin, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri**, C.1, Genel Kısım, İstanbul, 1984, s. 38, (“Ceza Muhakemesi”).

ÜNVER Yener/HAKERİ Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, (“Ceza Muhakemesi”).

ÜNVER Yener/HAKERİ Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 623-632, (“Ceza Muhakemesi”).

YARSUVAT Duygun, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kanuna Aykırı Elde Edilen Delillerin Geçerliliği”, <http://www.Yarsuvatlaw.com.tr/articles/article2.pdf>.

YAŞAR Osman, **Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu**, C.II, Ankara, 1998.

YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 765-767, (“Ceza Muhakemesi”).

YENİSEY Feridun, **Duruşma ve Kanun Yolları**, İstanbul, 1990, (“Ceza Muhakemesi”).

YENİSEY, Feridun, “Medyanın Oluşturduğu ‘Dolaylı Aleniyetin’ Kamuoyunu Etkilemesi”, **Güncel Hukuk**, Ekim 2004, s. 25.

YILDIRIM Akif (Hazırlayan), **Bireysel Başvuruda Ceza Yargılamasını İlgilendiren Kararlar**, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2017, Ankara.

YILDIZ Ali Kemal, **Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.

YURTCAN Erdener, “Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Delillere Dayanma Yasağı”, **Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1998.

YURTCAN Erdener, **CMUK Ceza Yargılaması Hukuku 1992 Değişiklikleri**, İstanbul, 1993, (“Ceza Muhakemesi”).

YURTCAN Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 278-284, (“Ceza Muhakemesi”).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları, 20 Seçme Karar, Ankara 2011.